

ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

М. С. НАУМОВ, канд. екон. наук, доц.,
доц. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, м. Харків*

Тридцять років тому – одночасно зі здобуттям незалежності – в Україні розпочалось формування ринкових відносин. Цей процес супроводжувався значною кількістю негативних явищ і процесів, що згодом дало підставу запровадити в науковий обіг новий термін – «трансформаційна криза». Вважалось, що дана криза буде подолана внаслідок формування в Україні ринкових інститутів. Але згодом стало очевидним, що у випадку, коли темпи формування ринкових структур є нижчими у порівнянні з темпами дерегулювання планової економіки та ліквідації централізовано керованих структур, в економіці настає колапс. Саме такий варіант розвитку подій мав місце у нашій країні. Формально Україна отримала статус країни з ринковою економікою від США та від Європейського Союзу, а реально має перекручену форму ринкового господарства, для описання якої застосовують терміни «кумівський капіталізм», «кланово-олігархічний капіталізм» тощо. Кланово-олігархічна економіка базується на застарілих технологіях та характеризується структурою виробництва, орієнтованою на експорт сировини та продукції з низьким ступенем переробки, а отже, є донором економічного зростання для інших країн. Підтвердженням цього є вкрай низькі темпи збільшення ВВП України в нетривалі періоди економічного зростання, які не дозволяють навіть відновити обсяги виробництва 1991 року.

Тривалість та глибина трансформаційної кризи в нашій країні пояснюється інверсійним характером перетворень: у нинішніх розвинених країнах індустріалізація і формування ринкової економічної системи були двоєдиними процесом, тоді як в Україні ринкові реформи здійснювались, коли вона вже була індустріально розвиненою країною. Як наслідок, необхідним елементом перетворень була не тільки перебудова економічних відносин, а й зміна просторової локалізації виробництв, робочої сили та співвідношення різних видів діяльності. Важливим чинником була також глобалізація, в умовах якої розпочались ринкові реформи у нашій країні, тоді як переважна більшість країн розбудовували внутрішні ринки в межах національних господарств і лише згодом виходили на міжнародний рівень. Як наслідок, Україна потрапила в інверсійну пастку, особливістю якої є те, що «дії, спрямовані на певні цілі, ведуть не до їх досягнення, а до протилежних результатів» [Гриценко, с. 103].

Розглянута особливість інверсійної пастки може бути проілюстрована на прикладі взаємодії України та міжнародних фінансових організацій. Кошти, які у вигляді позик під низький відсоток надають останні, можуть стати джерелом інвестицій, а отже, стимулювати ефективний попит на продукцію вітчизняних виробників. Проте, як стверджують фахівці, спираючись на співвідношення

валового зовнішнього бору України та динаміки ВВП, а також на досвід співробітництва України з МВФ та Світовим Банком, отримувані позики дають негативний ефект. Кількісно цей ефект можна виміряти наступним чином: зростання обсягу валового зовнішнього боргу на 1 % ВВП призводить до падіння темпів економічного зростання на 0,18 % [Єщенко, с. 21].

Однією з причин негативного впливу отриманих позик на динаміку економічних показників є способи виконання умов, необхідних для залучення Україною коштів від міжнародних фінансових інститутів. Серед таких умов наступні: бюджетна дисципліна, низькі ставки податків, лібералізація зовнішньої торгівлі, фінансова відкритість, приватизація, низька інфляція, захист прав власності. Для виконання цих вимог у нашій країні було вдосконалене законодавство щодо приватизації підприємств та розширене коло приватизованих об'єктів, переглянута система комунальних послуг і нарахування пенсій, були взяті зобов'язання про утримання від подальшого підвищення мінімальної зарплати тощо [Єщенко, с. 6]. Розглянуті заходи не призвели до істотного зростання добробуту основної частини населення нашої країни. У рейтингу особистого багатства землян залежно від країни проживання Україна опинилася на 123-му місці зі 140 країн. А от статки ста найбагатших українців збільшились: із 33 % у 2018 році до 43 % у 2019 році [Українцы, с. 27]. Збагачення незначної частини населення має наслідком зростання соціальної диференціації, яке призводить до відчутного зниження ділової активності основної маси населення. Подолати таку диференціацію ринкова економіка, як відомо, не може. У зв'язку з цим особливі повноваження покладаються на державу. Але й вона діє непослідовно. Наприклад, заплановане зростання заробітної плати працівників бюджетної сфери не призведе до зростання їхніх реальних доходів, оскільки буде нівельоване підвищеними (відповідно до вимог МВФ) тарифами на комунальні послуги.

Для виходу з інверсійної пастки необхідно пам'ятати про її визначальну особливість: вирішення будь-якого завдання вимагає попереднього вирішення інших, а отже, спочатку необхідно знайти провідну ланку, зміни якої будуть обумовлювати інші перетворення у бажаному напрямі. Для нашої країни такою ланкою має стати створення внутрішнього ринку як засобу відбудови національного господарського комплексу, а не позики від міжнародних фінансових організацій, які пов'язані з необхідністю вимоги, неадекватні стану вітчизняної економіки.

Література:

1. Гриценко А. А., Бобух І. М. Україна у глобальному просторі та її конкурентоспроможність. *Економічна теорія*. 2019. № 3. С. 101-114.
2. Єщенко П. С. Україна у борговій пастці МВФ. *Україна у борговій пастці МВФ*. 2020. № 1. С. 19-36.
3. Украинцы в рейтингах и цифрах: Богатые богатеют, бедные беднеют URL: <https://uiamp.org.ua/ukrainscy-v-reytingah-i-cifrah-bogatye-bogateyut-bednye-bedneyut> (дата звернення: 28.01.2021).